

Vergaderjaar 2016–2017

31 293

Primair Onderwijs

31 289

Voortgezet Onderwijs

Nr. 355

VERSLAG VAN EEN SCHRIFTELIJK OVERLEG

Vastgesteld 25 januari 2017

De vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap heeft een aantal vragen en opmerkingen voorgelegd aan de Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap over de brief van 28 oktober 2016 over onderzoeken naar schoolkeuze-motieven in het funderend onderwijs (Kamerstukken 31 293 en 31 289, nr. 337).

De vragen en opmerkingen zijn op 1 december 2016 aan de Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap voorgelegd. Bij brief van 24 januari 2017 zijn de vragen beantwoord.

De voorzitter van de commissie,
Wolbert

Adjunct-griffier van de commissie,
Arends

I Vragen en opmerkingen uit de fracties

De leden van de VVD-fractie hebben met interesse kennisgenomen van het onderzoek en de brief van de Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

De resultaten bevestigen het standpunt van de eerder genoemde fractie dat de keuze voor een school inderdaad ingegeven kan zijn door (levensbeschouwelijke) richting, maar even zozeer door pedagogisch-didactische visie of bepaalde bijzondere profilering bijvoorbeeld op het gebied van ICT, sport of cultuur. Bevestigen de resultaten eerdere conclusies van de Staatssecretaris? Zij vragen op welke punten dit onderzoek heeft geleid tot nieuwe inzichten.

Deze leden zijn dan ook van mening dat de huidige systematiek, waarin eigenlijk als enige voorkeurskenmerk (levensbeschouwelijke) richting geldt, gemoderniseerd moet worden. De leden kijken dan ook uit naar het wetsvoorstel «Meer ruimte voor nieuwe scholen». Leiden de conclusies van dit onderzoek nog tot een verbetering van het aanstaande wetsvoorstel? Aanvullend daarop vragen de leden de Staatssecretaris of de regering onder de nieuwe wet de algemeen bijzondere scholen meer ruimte geeft om hun grondslag vast te leggen. Eveneens vragen zij of van ouders en leerlingen gevraagd kan worden dat zij de pedagogisch-didactische grondslag van een school onderschrijven, evenzeer dat nu op basis van een godsdienstige of levensbeschouwelijke grondslag het geval is. Graag ontvangen zij hier een toelichting op.

De leden van de PvdA-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de onderhavige rapporten. Zij constateren dat anders dan ten tijde van de onderwijspacificatie van 1917 voor veel ouders de denominatie van een school bij de schoolkeuze van beperkt belang is geworden en tegenwoordig de pedagogisch-didactische visie, andere kenmerken waarmee een school zich profileert en de bereikbaarheid vaak minstens van zo groot belang daarbij zijn. Voor ouders is daarom ook lang niet altijd een diversiteit in het scholenaanbod qua denominatie voldoende om tegemoet te komen aan de pedagogisch-didactische en onderwijsinhoudelijke wensen van ouders.

In augustus 2016 verscheen een onderzoek dat in opdracht van Verus¹ en VGS² was uitgevoerd door TNS NIPO en dat het beeld schetste dat maar liefst 85% van de ouders in het primair onderwijs, en 83% van de ouders in het voortgezet onderwijs, (zeer) tevreden zou zijn met het schoolaanbod waaruit zij kunnen kiezen. Hoe beziet de Staatssecretaris dit onderzoek in het licht van de bevindingen van het ROA³? Welke verschillen ziet hij en hoe verklaart hij deze verschillen, zo vragen de voornoemde leden.

De leden van deze fractie hechten aan de vrijheid van onderwijs maar zijn van oordeel dat de regering hieraan beter gestalte kan geven door deze minder eenzijdig te verbinden aan de levensbeschouwelijke grondslag. Al in 2005 hebben leden van deze fractie hun visie ontvouwd in de brochure «Ouders en scholen samen sterk», waarin zij voorstellen deden om de keuzevrijheid van ouders te versterken. In hoeverre beschouwt de Staatssecretaris zijn wetsvoorstel Meer ruimte voor nieuwe scholen nu als een vervolg op de voorstellen in deze publicatie, zo vragen deze leden. De Staatssecretaris wil naast de daadwerkelijke belangstelling van ouders ook de te verwachten kwaliteit leidend maken bij het besluit om een school te bekostigen. Betekent dit dat de Staatssecretaris ook voordat een school gesticht is, wil letten op de bestuurskracht van de schoolbe-

¹ Verus: Vereniging voor katholiek en christelijk onderwijs in Nederland

² VGS: Vereniging voor Gereformeerd Schoolonderwijs

³ ROA: het onderzoekscentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt van de Universiteit van Maastricht

stuurders, in de geest van het initiatiefwetsvoorstel⁴ dat het toenmalige lid Çelik in 2012 heeft ingediend?

Deze leden vinden dat kleine dorpsscholen bestaansrecht hebben, omdat deze scholen mede gestalte geven aan de sociale verbondenheid in kleinere leefgemeenschappen. In hoeverre zal het wetsvoorstel Meer ruimte voor nieuwe scholen invloed hebben op de overlevingskansen van kleine dorpsscholen? Kan de Staatssecretaris ook zijn weerwoord geven op de suggestie van de vereniging Verus dat zijn plannen inzake richting-vrije scholen juist zouden leiden tot ongewenste dynamiek in situaties van leerlingenkrimp in het onderwijs en het risico hiermee zou worden vergroot dat leerlingen vaker tussentijds van school moeten wisselen, zo vragen tot slot de leden.

De leden van de D66-fractie hebben met interesse kennisgenomen van de onderzoeken met betrekking tot schoolkeuzemotieven. Zij constateren dat in krimpgebieden, bijvoorbeeld Zeeland, provincie, gemeenten en scholen al grote moeite hebben één voortgezet onderwijs school in stand te houden, die in redelijke nabijheid ligt en een breed aanbod biedt. Bovendien liggen juist in deze gebieden ook de ov⁵-verbindingen onder druk. Het is kortom een complex probleem dat vraagt om regionale oplossingen, omdat ook de verschillen tussen krimpgebieden groot zijn. Zij vragen tot slot of de Staatssecretaris kan aangeven welke stappen hij neemt om te zorgen dat in krimpgebieden een dekkend aanbod van schoolsoorten in het voortgezet onderwijs kan worden geboden aan leerlingen.

De leden van de ChristenUnie-fractie hebben kennisgenomen van de ROA-rapporten⁶ over schoolkeuzemotieven van ouders en leerlingen in het primair en voortgezet onderwijs.

De leden constateren dat de Staatssecretaris aan het ROA een andere opdracht heeft verstrekt dan het wetenschappelijk onderzoek waartoe de Kamer in meerderheid heeft opgeroepen. De motie Bisschop c.s.⁷ verzoekt de regering wetenschappelijk onderzoek te laten verrichten naar de behoeften en tevredenheid van ouders bij schoolkeuze en de vraag in hoeverre het bestaande scholenaanbod aan de behoeften van ouders voldoet. De ROA-rapporten vermelden echter dat zij in opdracht van het ministerie onderzoek hebben verricht naar motieven en behoeften bij het kiezen van een school. De werkelijke en actuele tevredenheid van ouders en leerlingen over het bestaande scholenaanbod is niet onderzocht. De voornoemde leden vragen waarom de Staatssecretaris bij het formuleren van de onderzoeksopdracht is afgeweken van het verzoek van de Kamer. Op pagina 1 van beide rapporten schrijft het ROA «Uitgangspunt bij het stichten van een bijzondere school zijn de denominaties». Uit tabel 2.4 en het onderschrift echter blijkt dat in het onderzoek een tamelijk grote groep aangeeft dat er een andere visie van toepassing was dan de in het bijzonder onderwijs gedefinieerde richtingen, zoals «een nadruk op ICT, cultuur of sport, maar die meestal nog niet gezien worden als specifieke pedagogisch-didactische visies». De leden vragen of uit deze constatering niet geconcludeerd moet worden dat het huidige scholenaanbod in de praktijk niet of nauwelijks beperkt wordt door richtingen of denominaties

⁴ Voorstel van wet van het lid Çelik houdende wijziging van de Wet op het primair onderwijs, de Wet op de expertisecentra en de Wet op het voortgezet onderwijs teneinde de regels voor bekostiging van een nieuwe school aan te scherpen (Kamerstuk 33 218)

⁵ ov: openbaar vervoer

⁶ respectievelijk «Schoolkeuzemotieven van ouders en leerlingen in het primair onderwijs» (ROA-R-2016/4) en «Schoolkeuzemotieven van ouders en leerlingen in het voortgezet onderwijs» (ROA-R-2016/5)

⁷ Kamerstuk 34 300 VIII, nr. 61

en dat er feitelijk al een voldoende grote diversiteit aan scholen mogelijk is zonder het nieuwe wetsvoorstel.

In tabel 2.1 in beide rapporten staan de attributen en bijbehorende waarden zoals die in het vignettenonderzoek zijn gebruikt. Daarbij worden gesimuleerde random cijfers gebruikt voor diverse attributen. De leden vragen waarom de Staatssecretaris deze aanpak ziet als een realistische simulatie van keuzemotieven, terwijl in de werkelijkheid zulke getallen minder geprononceerd aanwezig zijn of in het geheel niet geraadpleegd worden bij het kiezen van een school. De werkelijke en actuele tevredenheid van ouders en leerlingen over het bestaande scholenaanbod is niet onderzocht, zoals verzocht in de motie Bisschop c.s.

De leden zetten derhalve grote vraagtekens bij de vertaling van dit vignettenonderzoek naar de conclusies die worden getrokken in de brief⁸ van de Staatssecretaris aan de Kamer.

In figuur 2.2 in beide rapporten staat een voorbeeldvignet uit de po⁹- resp. vo-ouders vragenlijst. Een dergelijk vignet zorgt ervoor dat respondenten met kleine moeite de gevraagde rangschikking kunnen aangeven, terwijl in de werkelijkheid dergelijke gegevens slechts fragmentarisch en minder geordend voorhanden zijn en bovendien pas raadpleegbaar nadat men bewust daarnaar op zoek gaat. De voornoemde leden vragen hoe betrouwbaar de Staatssecretaris de vertaling van deze modelsituatie naar de werkelijkheid inschat, aangezien in werkelijkheid ouders en leerlingen vaak kiezen na een daadwerkelijk bezoek aan de diverse scholen in de omgeving.

Uit vergelijking van de twee ROA rapporten krijgen de leden de indruk dat leerlingen in beide onderzoeken op dezelfde wijze worden behandeld, terwijl bij het kiezen van een basisschool de invloed van leerlingen heel anders is dan bij het kiezen van een middelbare school. Zij vragen of het leeftijdsverschil niet tot een meer gedifferentieerde aanpak zou hebben moeten leiden binnen het onderzoek.

Op pagina 10¹⁰ en pagina 8¹¹ concluderen de onderzoekers dat allochtonen ondervertegenwoordigd zijn in de data. In de daaropvolgende zin speculeren de onderzoekers dat dat tot een vertekening zou kunnen leiden in de waardering voor scholendenominaties die op een niet-christelijke levensbeschouwing zijn gebaseerd (ervan uitgaande van de aanname dat allochtone leerlingen relatief vaak op zulke scholen zitten). De leden vragen hoe de onderzoekers komen tot deze speculatie. Getalsmatig zitten op christelijke scholen relatief net zoveel allochtone leerlingen als op openbare scholen: vanwaar deze aanname die lijkt te suggereren dat de onderzoekers onvoldoende op de hoogte zijn van de diversiteit van leerlingen op christelijke scholen?

Uit de tabel op pagina 10¹² blijkt dat de grootste denominatie, namelijk «overig bijzonder» sterk (een factor 4!) ondervertegenwoordigd is in het onderzoek. Bovendien is deze grootste categorie een verzameling van allerhande bijzondere scholen, met naar verwachting een grote spreiding aan karakteristieken. De voornoemde leden vragen wat dit voor invloed heeft op het onderzoek en op welke wijze deze ondervertegenwoordiging is verdisconteerd in de resultaten. Op welke aannames zijn de eventuele getalsmatige correcties voorts gebaseerd?

Op pagina 19 en 20¹³ lezen de leden dat een substantieel deel van de ouders nog altijd een welbewuste keuze maakt voor een bepaalde denominatie. Zij vragen hoe de Staatssecretaris deze constatering waardeert in het licht van het voorwoord van het rapport waar staat dat

⁸ Kamerstukken 31 293 en 31 289, nr. 337

⁹ po: primair onderwijs

¹⁰ van het Rapport ROA-R-2016/4

¹¹ van het Rapport ROA-R-2016/5

¹² van het Rapport ROA-R-2016/5

¹³ van het Rapport ROA-R-2016/4

«Dit systeem dateert uit de tijd van de verzuiling en strookt tegenwoordig wellicht niet meer met de belangstelling van ouders en leerlingen' en met dezelfde aanname waarop het ontstaan van het onderhavige wetsvoorstel is gebaseerd.

Uit de tabel 4.1 op pagina 28¹⁴ en pagina 22¹⁵ en de overige teksten over de vignettenanalyse blijkt dat ouders zich vaak nog goed bewust zijn van de denominatie en zelfs bereid zijn daar verder voor te reizen. Dat geeft aan dat denominatie nog altijd een belangrijk kenmerk is voor schoolkeuze. Bovendien concluderen de onderzoekers dat ouders de denominatie en pedagogisch-didactische visie duidelijk belangrijker achten dan de andere kenmerken waarop een school zich profileert (pagina 23, 24). De leden vragen waarom de onderzoekers en de Staatssecretaris vervolgens pedagogisch-didactische visie en andere kenmerken samenbundelen in de conclusies (bijvoorbeeld op pagina 44¹⁶ en in de brief¹⁷ van de Staatssecretaris aan de Kamer). Is het niet veel zuiverder om te concluderen dat ouders de denominatie en pedagogisch-didactische visie duidelijk belangrijker achten dan de andere kenmerken waarop een school zich profileert en dat de richtingen in het onderwijs nog altijd een relevante en actuele betekenis hebben, zo vragen de voornoemde leden. Uit de tabel 4.1 op pagina 28¹⁸ blijkt dat ouders in grote meerderheid bereid zijn hun kind verder te laten reizen om een school van een bepaalde denominatie te kunnen kiezen. Het gaat daarbij om meer dan driekwart van de respondenten. Waarom concluderen de onderzoekers in hun toelichting op de tabel vervolgens dat dit geldt «voor ongeveer de helft van de denominaties» zonder rekening te houden met de omvang van de verschillende groepen in de samenleving? Hierdoor ontstaat ten onrechte de indruk dat denominatie een minder belangrijke rol speelt. Uit de figuur op pagina 26¹⁹ wordt door de onderzoekers geconcludeerd dat voor vrijwel iedereen geldt dat er een school is die aantrekkelijker is dan de school van de gemiddelde voorkeur en dat de meeste ouders hun kind minstens enkele kilometers hiervoor zouden willen laten reizen. De voornoemde leden vragen of deze conclusie niet juist aantoont dat het huidige systeem goed werkt en dat er in de praktijk geen reden is voor aanpassing van de wet.

Uit figuur 4.2 op pagina 32²⁰ en pagina 25²¹ blijkt dat ouders vaker bereid zijn offers te willen brengen voor hun meest geprefereerde denominatie dan voor bijzondere kenmerken zoals kwaliteit, sfeer, individuele aandacht, betrokkenheid ouders, klassengrootte en studie en beroepsvoorlichting. Deze leden vragen of deze conclusie niet juist aantoont dat het huidige systeem nog steeds actueel en relevant is en dat er in de praktijk geen reden is voor aanpassing van de wet.

Uit vergelijking van de figuren 4.3 van beide rapporten is de conclusie gerechtvaardigd dat denominatie in het voortgezet onderwijs voor ouders een minder belangrijke rol speelt dan in het basisonderwijs. Vrijwel iedereen is bereid om zijn kind verder te laten reizen voor de meest geprefereerde school. Deze leden vragen of deze conclusie niet juist aantoont dat het huidige systeem nog steeds actueel en relevant is en dat er in de praktijk geen reden is voor aanpassing van de wet.

Uit de tekst en de figuur op pagina 27²² wordt door de onderzoekers geconcludeerd dat het marginaal effect van het toevoegen van extra

¹⁴ van het Rapport ROA-R-2016/4

¹⁵ van het Rapport ROA-R-2016/5

¹⁶ van het rapport ROA-R-2016/5

¹⁷ Kamerstukken 31 293 en 31 289, nr. 337

¹⁸ van het Rapport ROA-R-2016/4

¹⁹ van het Rapport ROA-R-2016/5

²⁰ van het Rapport ROA-R-2016/4

²¹ van het Rapport ROA-R-2016/5

²² van het Rapport ROA-R-2016/5

scholen vrij gering is. De onderzoekers concluderen dat de tevredenheid met het aanbod niet veel te verbeteren zal zijn door het verder uitbreiden van het aanbod. De leden vragen of deze conclusie niet juist aantoont dat het huidige systeem goed werkt en dat er in de praktijk geen reden is voor aanpassing van de wet.

Op pagina 45²³ en pagina 37²⁴ wordt geconcludeerd «dat door het grote aanbod er vrijwel altijd een school in de buurt is die qua profiel zeer goed aan de wensen en de voorkeuren van de ouders en kinderen voldoet, hetzij niet altijd pal naast de deur». De voornoemde leden vragen of deze conclusie niet juist aantoont dat het huidige systeem goed werkt en dat er in de praktijk geen reden is voor aanpassing van de wet.

Op pagina 54²⁵ en pagina 46²⁶ wordt geconcludeerd dat door het aanbod uit te breiden met scholen met een gevarieerde mix van attributen, de tevredenheid over het aanbod snel kan worden verhoogd. Deze conclusie volgt niet uit de gegevens van het onderzoek. De leden van de vragen derhalve waar in het onderzoeksrapport deze conclusie wordt ondersteund en waarom deze conclusie wordt getrokken.

Op pagina 54²⁷ en pagina 46²⁸ wordt geconcludeerd dat een deel van de populatie ontevreden is en zal blijven over het aanbod. Deze conclusie volgt niet uit de gegevens van het onderzoek, aangezien (on)tevredenheid niet onderwerp van onderzoek is geweest. De leden vragen derhalve waar in het onderzoeksrapport deze conclusie wordt ondersteund en waarom deze conclusie wordt getrokken.

In de brief²⁹ van de Staatssecretaris trekt hij de conclusie dat gezien de resultaten van het onderzoek een doorslaggevende rol voor slechts één kenmerk (denominatie) niet voor de hand ligt. Uit het onderzoek concluderen deze leden juist dat denominatie nog altijd een belangrijk, of wellicht zelfs het doorslaggevende kenmerk is en dat vrijwel alle ouders bereid zijn hun kind hiervoor verder te laten reizen. De leden vragen derhalve waar in het onderzoeksrapport de conclusie van de Staatssecretaris wordt ondersteund en waarom deze conclusie door hem wordt getrokken.

De regering stelt in haar toelichting op het wetsvoorstel Meer ruimte voor nieuwe scholen dat vanwege de vergevorderde secularisering het huidige scholenbestand de maatschappelijke voorkeuren niet meer voldoende reflecteert, zo lezen de leden. Hoe ziet de Staatssecretaris dit in het licht van het onderzoek, waaruit blijkt dat denominatie (nog steeds) een belangrijk schoolkeuzemotief is voor ouders?

In zijn brief trekt hij de conclusie dat tevredenheid van ouders met het feitelijke scholenaanbod groter is naarmate het scholenaanbod bestaat uit scholen met een gevarieerde mix van kenmerken. In het onderzoek is tevredenheid van ouders met het feitelijke scholenaanbod echter niet gemeten. Er is een vignettenanalyse uitgevoerd, waarmee een hypothetische modelsituatie is gecreëerd voor ouders waarin bij voorbaat kon worden verwacht dat méér keuze altijd de voorkeur verdient boven genoeg keuze. De door de Staatssecretaris getrokken conclusie over de tevredenheid van ouders met het feitelijke scholenaanbod, trekt het onderzoek echter uit zijn verband en gaat ver voorbij aan de geldigheid van de uit het onderzoek verkregen resultaten. De voornoemde leden vragen derhalve waar in het onderzoeksrapport zijn conclusie wordt ondersteund en waarom deze conclusie door hem wordt getrokken.

²³ van het Rapport ROA-R-2016/4

²⁴ van het Rapport ROA-R-2016/5

²⁵ van het Rapport ROA-R-2016/4

²⁶ van het Rapport ROA-R-2016/5

²⁷ van het Rapport ROA-R-2016/4

²⁸ van het Rapport ROA-R-2016/5

²⁹ Kamerstukken 31 293 en 31 289, nr. 337

In brief van de Staatssecretaris trekt hij de conclusie dat er ruimte is voor verbetering en dat het wetsvoorstel de ruimte gaat creëren voor initiatieven gebaseerd op daadwerkelijke belangstelling van ouders. Dat er ruimte is voor verbetering is een erg algemene conclusie die niet per se gestoeld is op de resultaten van het onderzoek. Verder is de daadwerkelijke belangstelling van ouders niet gemeten in dit onderzoek en kan derhalve niet worden geconcludeerd dat het wetsvoorstel de ruimte gaat creëren waar belangstelling voor is. Het onderzoek toont juist aan dat er een grote diversiteit is, dat alle kenmerken waarin ouders geïnteresseerd zijn, aanwezig zijn in scholen binnen een redelijke afstand, dat men bereid is het kind daarvoor verder te laten reizen en dat denominatie voor het grootste deel van de ouders een relevant criterium is. Het is niet onredelijk dat de hoge stichtingsnorm een veel belangrijker blokkade vormt bij ruimte voor nieuwe scholen dan het richtingenbegrip en de denominatie van scholen. De leden vragen derhalve waar in het onderzoeksrapport de conclusie van de Staatssecretaris wordt ondersteund dat het wetsvoorstel de ruimte gaat creëren waar belangstelling voor is.

De leden van de SGP-fractie constateren dat tot nog toe uit alle onderzoeken blijkt dat het criterium denominatie een zeer wezenlijk onderdeel vormt bij de schoolkeuze van ouders. Deze leden vragen hoe deze constatering zich verhoudt tot de stelling van de Staatssecretaris dat het scholenbestand de maatschappelijke behoefte onvoldoende weerspiegelt. Doet deze stelling voldoende recht aan het genuanceerde beeld dat uit de onderzoeken volgt?

De leden merken op dat de aanleiding voor het verzoek om onderzoek naar de behoeften van ouders gelegen was in het feit dat een actueel beeld van de tevredenheid van ouders bij schoolkeuze ontbreekt. De motie richt zich daarom ook expliciet op de feitelijke tevredenheid van ouders bij gemaakte schoolkeuzes. Helaas constateren deze leden dat in de recente onderzoeken gekozen is voor een fictieve meting van voorkeuren in plaats van een feitelijke peiling van de tevredenheid. Deze leden vragen waarom de Staatssecretaris de motie gedeeltelijk niet heeft uitgevoerd en hoe voorzien wordt in de daardoor nog steeds bestaande behoefte om een actueel beeld te hebben van de feitelijke tevredenheid van ouders.

De voornoemde leden constateren dat in elk model van scholenplanning mogelijkheden en behoeften tot verbetering zullen bestaan. Zij vragen waarom die mogelijkheid als onderbouwing van het wetsvoorstel wordt aangevoerd, nu uit verschillende onderzoeken blijkt dat de behoefte aan verbetering slechts beperkt aanwezig is. Waarom wegen de risico's van een stelselherziening niet op tegen de gehoopte voordelen, zo vragen zij. De leden vragen of de Staatssecretaris onderkent dat de behoefte aan innovatie ook grotendeels binnen het bestaande systeem kan worden geaccommodeerd, zoals in het verleden herhaaldelijk is gebleken.

II Reactie van de Staatssecretaris

Met belangstelling heb ik kennisgenomen van het verslag van het schriftelijk overleg over mijn brief betreffende het onderzoek naar schoolkeuzemotieven in het funderend onderwijs d.d. 28 oktober 2016.³⁰ Ik dank de leden van de fracties van de VVD, PvdA, D66, ChristenUnie en SGP voor hun inbreng en maak graag van de gelegenheid gebruik de gestelde vragen zo volledig mogelijk te beantwoorden. Bij de beantwoording is de volgorde van het verslag als uitgangspunt genomen.

³⁰ Kamerstukken 31 293 en 31 289, nr. 337.

De leden van de VVD fractie vragen of de resultaten van het onderzoek mijn eerdere conclusies bevestigen. Tevens vragen zij op welke punten dit onderzoek heeft geleid tot nieuwe inzichten en of de conclusies van dit onderzoek nog tot een verbetering leiden van het aanstaande wetsvoorstel Meer Ruimte voor Nieuwe Scholen (hierna: MRvNS).

Dit onderzoek vormt een verdieping van mijn eerdere inzichten dat de huidige procedures om nieuwe scholen te beginnen niet meer aansluiten bij de huidige maatschappij. Het onderzoek bevestigt dat godsdienst en levensbeschouwing, ook na het wegvallen van de zuilen, relevante factoren zijn gebleven bij het kiezen van een school. Het laat echter ook zien dat er naast de grondslag van een school, of die nu levensbeschouwelijk of pedagogisch-didactisch is, nog veel meer factoren zijn die bijdragen aan de identiteit van een school, en daarmee aan de mate waarin een school aansluit bij de wensen van ouders en leerlingen. Het onderzoek geeft een gedetailleerd beeld van hoe breed en divers dit palet van factoren is. Dit bevestigt dat de huidige systematiek voor het starten van nieuwe scholen die slechts op één van deze factoren gebaseerd is niet meer aansluit bij de manier waarop ouders en leerlingen een school kiezen.

Het wetsvoorstel beoogt te zorgen voor een goed en toegankelijk onderwijsaanbod dat optimaal aansluit bij de behoeftes en wensen van ouders en leerlingen. Het onderzoek onderstreept dat dit belangrijk is, dus op dat punt zie ik geen aanleiding tot wijziging van het voorstel. Wel wordt de pluriformiteit van de wensen van ouders en leerlingen meegenomen als aandachtspunt bij de uitwerking van het wetsvoorstel in de onderliggende regelgeving, zoals de regels voor het uitvoeren van de belangstellingsmeting. Het is belangrijk dat deze regels voldoende ruimte geven voor, en recht doen aan, een breed scala aan invalshoeken die ouders en leerlingen belangrijk vinden bij hun schoolkeuze en van waaruit een schoolinitiatief gestart kan worden.

De leden van eerder genoemde fractie vragen, of de regering onder de nieuwe wet de algemeen bijzondere scholen meer ruimte geeft om hun grondslag vast te leggen. Eveneens vragen ze, of van ouders en leerlingen gevraagd kan worden dat zij de pedagogisch-didactische grondslag van een school onderschrijven, evenzeer dat nu op basis van een godsdienstige of levensbeschouwelijke grondslag het geval is.

Er is en blijft ook in het wetsvoorstel ruimte voor (algemeen bijzondere) scholen om hun uitgangspunten in hun statuten vast te leggen. Op dit moment is het voor het systeem van stichting en instandhouding echter alleen van belang dat het om een algemeen bijzondere school gaat, en maakt het bijvoorbeeld niet uit of het om een dalton- of een jenaplan-school gaat. Met het wetsvoorstel MRvNS wordt voorgesteld het richtingbegrip uit de wet te halen. Daarmee ontstaat meer ruimte voor een pluriforme grondslag van scholen.

Ten aanzien van de tweede vraag, stelt artikel 7 lid 2 van de Algemene wet gelijke behandeling dat het bijzonder onderwijs het recht heeft om bij de toelating van leerlingen onderscheid te maken op grond van godsdienst of levensovertuiging. Uitbreiding van dit recht met pedagogisch-didactische grondslag ligt niet in de rede. Bovendien is het de vraag hoe het onderschrijven van een pedagogisch-didactische grondslag in de praktijk moet uitwerken. Op dit moment betekent onderschrijven vaak dat iemand belijdend lid moet zijn van het kerkgenootschap dat bij de school hoort. Een dergelijk construct is bij pedagogisch-didactische grondslag niet mogelijk.

De leden van de PvdA-fractie refereren aan het onderzoek dat in opdracht van Verus en VGS is uitgevoerd door TNS NIPO en in augustus 2016 verscheen. Dit onderzoek schetste het beeld dat maar liefst 85% van de ouders in het primair onderwijs, en 83% van de ouders in het voortgezet onderwijs, (zeer) tevreden zou zijn met het schoolaanbod waaruit zij kunnen kiezen. De leden vragen hoe ik dit onderzoek bezie in het licht van de bevindingen van het ROA. Zij horen graag welke verschillen ik zie en hoe ik deze verschillen verklaar.

Ik zie de bevindingen uit het onderzoek van TNS NIPO als een aanvulling op de bevindingen die naar voren komen in het onderzoek van het ROA. Beide onderzoeken tonen aan dat godsdienst en levensbeschouwing, ook na het proces van ontzuiling, relevante factoren zijn bij de schoolkeuze van leerlingen en ouders. Beide onderzoeken laten echter ook zien dat een veelheid aan factoren en motieven tegenwoordig een rol speelt bij de schoolkeuze van leerlingen en ouders. Beide onderzoeken sterken mij dan ook in mijn eerdere inzichten en in mijn voornemen om via MRvNS te werken aan een toekomstbestendig, kwalitatief goed en gevarieerd onderwijsaanbod in de regio, dat aansluit bij de wensen van leerlingen en ouders.

De onderzoeken verschillen met name in de uitwerking. Het onderzoek in opdracht van Verus en VGS is in essentie een opiniepeiling en blijft daardoor wat meer aan de oppervlakte. Zo wordt er in dit onderzoek niet ingegaan op hoe de verschillende schoolkeuzemotieven samenhangen en op elkaar inwerken. Het ROA-onderzoek gaat verder de diepte in. De onderzoekers kijken naar de relatie tussen schoolkeuzemotieven, ze geven inzicht in hoe de schoolkeuzemotieven elkaar beïnvloeden en ze geven aan welke motieven belangrijker worden gevonden dan anderen. Zo ontstaat een beeld van waar het huidige scholenaanbod aan tevredenheid te winnen heeft en hoe het beter zou kunnen aansluiten bij de wensen van leerlingen en ouders.

De leden van de PvdA-fractie noemen de brochure «Ouders en scholen samen sterk» van de hand van deze fractie uit 2005, met daarin hun visie en voorstellen op het versterken van keuzevrijheid van ouders. De fractie vraagt in hoeverre ik het wetsvoorstel MRvNS zie als vervolg op deze brochure.

In de brochure «Ouders en scholen samen sterk» geven de destijds leden van de PvdA-fractie aan dat zij de vrijheid van onderwijs beschouwen als een groot goed en dat, willen we deze vrijheid behouden, het nodig is deze vrijheid te blijven aanpassen.³¹ Daarnaast geven ze in hun analyse van het onderwijsbestel onder andere aan dat de levensbeschouwelijke inrichting van de school voor veel ouders niet het leidende en zeker niet het enige motief is in de schoolkeuze.³² Dit zijn uitgangspunten die ik deel met de PvdA en waarop we elkaar kunnen vinden.

Tegelijkertijd is deze brochure inmiddels meer dan tien jaar geleden geschreven. In de tussentijd heeft het denken over de vrijheid van onderwijs en over andere manieren van het vormgeven van de stichtingsprocedure zich verder ontwikkeld. Zelf heb ik onder andere onderzoek laten doen naar de mogelijke scenario's voor de inrichting van de stichtingsprocedure, advies gevraagd aan het Nederlands Centrum voor Onderwijsrecht en veelvuldig het gesprek gevoerd met het veld over (de

³¹ Brochure «Ouders en scholen samen sterk», p. 4.

³² Brochure «Ouders en scholen samen sterk», p. 5.

wensen rond) dit onderwerp.^{33, 34} Hoewel er dus overeenkomsten zijn tussen de brochure «Ouders en scholen samen sterk» en het wetsvoorstel MRvNS, is het wetsvoorstel niet het vervolg op de visie zoals uiteengezet in de hiervoor genoemde brochure. De redenen voor het wetsvoorstel MRvNS zijn divers en deze heb ik voor u uiteengezet in mijn brief van 2 juli 2015 aan de Tweede Kamer.³⁵

De leden van de PvdA-fractie vragen of ik – in lijn met het initiatiefwetsvoorstel dat toenmalige PvdA-lid Çelik in 2012 heeft ingediend – ook voordat een school gesticht is, wil letten op de bestuurskracht van de schoolbestuurders.

Ik deel de visie van de fractie dat goed bestuur een noodzakelijke voorwaarde is voor het goed functioneren van een school en het kunnen bieden van onderwijs van voldoende kwaliteit.³⁶ Hier heb ik samen met de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap uiting aan gegeven met het aangepaste inspectietoezicht (waarin het bestuurlijk handelen meer centraal komt te staan) en het wetsvoorstel Bestuurskracht. Verder zetten ook de sectorraden in op deze thematiek. Dit doen zij door middel van de door hen opgestelde *governance codes*. Ook in het wetsvoorstel MRvNS wordt aandacht besteed aan bestuur en toezicht. Daarnaast heeft de Onderwijsraad in haar advies over het conceptwetsvoorstel aandacht gevraagd voor de mogelijkheid om eisen te stellen aan de rechtspersoon/het bevoegd gezag die een nieuwe school wil oprichten.³⁷ Nadat het advies van de Raad van State verwerkt is in een nader rapport, wordt het aangepaste wetsvoorstel MRvNS zo snel als mogelijk naar de Tweede Kamer verstuurd.

Deze leden van de PvdA-fractie vragen zich af in hoeverre het wetsvoorstel MRvNS invloed zal hebben op de overlevingskansen van kleine dorpscholen.

Het doel van het wetsvoorstel MRvNS is dat het scholenaanbod beter aansluit bij de daadwerkelijke behoefte van ouders. Indien bestaande dorpscholen aan de behoefte van ouders voldoen, is het niet aannemelijk dat ouders belangstelling tonen voor een nieuwe school. Bovendien verandert MRvNS niets aan de huidige opheffingsnormen voor bestaande scholen.

Met het wetsvoorstel MRvNS wordt het niet per se gemakkelijker om een nieuwe school te starten en zeker niet in gebieden met leerlingendaling. Een initiatief in een klein dorp moet immers voldoende belangstelling aantonen. Om te voorkomen dat een school wordt gesticht die vanwege leerlingendaling geen reëel toekomstperspectief heeft, wordt demografische ontwikkeling van het aantal leerlingen in het voedingsgebied meegewogen in de belangstellingsmeting. Bij tevredenheid over het huidige onderwijsaanbod, is het niet aannemelijk dat MRvNS invloed zal hebben op het aanbod. Bij ontevredenheid van ouders over het huidige onderwijsaanbod ligt het voor de hand dat bestaande scholen goed luisteren naar wensen van ouders om het bestaande onderwijsaanbod zo mogelijk beter te laten aansluiten. Als dat niet tot een bevredigend

³³ Oberon, Tias en SEO, «Nieuwe toetreders in het onderwijsstelsel: een verkenning naar de effecten van richtingvrije planning. Bijlage bij Kamerstuk 31 135, nr. 53.

³⁴ NCOR, *Het concept-wetsvoorstel «Meer ruimte voor nieuwe scholen» in het licht van artikel 23 Grondwet* Amsterdam/Rotterdam/Tilburg: 2016.

³⁵ Kamerstuk 31 135, nr. 53.

³⁶ Kamerstuk 33 218, nr. 3.

³⁷ Onderwijsraad, *Advies Conceptwetsvoorstel meer ruimte voor nieuwe scholen* (Den Haag 2016) p. 21 en 22.

aanbod leidt, biedt MRvNS meer dan nu mogelijkheden voor nieuwe initiatieven.

De leden van de PvdA vragen zich tevens af, wat ik vind van de suggestie van de vereniging Verus dat MRvNS juist zou leiden tot ongewenste dynamiek in situaties van leerlingenkrimp in het onderwijs waardoor het risico zou worden vergroot dat leerlingen vaker tussentijds van school moeten wisselen.

Ik herken mij niet in de suggestie van Verus. Er ontstaat ruimte om een nieuwe school te starten wanneer de behoefte van ouders onvoldoende aansluit op het onderwijsaanbod van bestaande scholen. Zolang bestaande scholen aan de behoefte van ouders voldoen, is het niet aannemelijk dat ouders belangstelling tonen voor een nieuwe school. Dit geldt uiteraard ook in gebieden met leerlingendaling. Het is dan ook belangrijk dat scholen in gesprek blijven met hun omgeving, zodat ze weten wat voor wensen en behoeften er leven. Daarnaast zal de systemiek rekening houden met de bevolkingsprognose, waardoor het ontstaan van nieuwe scholen in gebieden met leerlingendaling minder waarschijnlijk is. Al met al, acht ik het risico dat het wetsvoorstel een ongewenste dynamiek met zich meebrengt niet groot en acht ik de kans dat leerlingen vaker tussentijds van school moeten wisselen klein.

Ook de leden van de D66-fractie vragen aandacht voor leerlingendaling. De leden vragen mij aan te geven welke stappen ik neem om te zorgen dat in krimpgebieden een dekkend aanbod van schoolsoorten in het voortgezet onderwijs kan worden geboden aan leerlingen.

Het is belangrijk een goed en bereikbaar onderwijsaanbod in het voortgezet onderwijs te waarborgen. Daarom moeten besturen gezamenlijk nadenken over het onderwijsaanbod in de regio en hierin hun verantwoordelijkheid nemen. Het is de rol van de overheid om besturen in staat te stellen deze verantwoordelijkheid te nemen en schoolbesturen te faciliteren om samen te werken aan een dekkend onderwijsaanbod. De manier waarop dat gebeurt, is beschreven in de voortgangsrapportage maatregelen leerlingendaling funderend onderwijs.³⁸ Enkele van de in de rapportage genoemde maatregelen om samenwerking tussen besturen te bevorderen, zijn inmiddels genomen, zoals de invoering van de fusiecompensatieregeling vo, het uitbreiden van de mogelijkheden om leerlingen uit te besteden en de mogelijkheid voor besturen om een regionale procesbegeleider aan te stellen. Daarnaast ben ik in gesprek met de VO-raad over goede voorbeelden van leerlingenvoer en worden experimenteerbehoeften en -mogelijkheden in gebieden met leerlingendaling geïnventariseerd.

De leden van de ChristenUnie-fractie vragen waarom ik bij het formuleren van de onderzoeksopdracht aan het ROA ben afgeweken van het verzoek van de Kamer.

De motie (Kamerstuk 34 300 VIII, nr. 61) verzoekt om wetenschappelijk onderzoek te laten verrichten naar de behoeften en tevredenheid van ouders bij schoolkeuze en de vraag in hoeverre het bestaande scholenaanbod aan de behoeften van ouders voldoet. Bij het formuleren van de onderzoeksopdracht is deze lijn gevolgd.

De onderzoekers hebben op basis van de motie hun onderzoeksopzet gemaakt. Zoals in de motie wordt verzocht, is daarbij gekeken naar behoeften en tevredenheid van ouders bij schoolkeuze. De meeste

³⁸ Kamerstukken 31 293 en 31 289, nr. 336.

deelnemers – ouders en leerlingen – hebben een voorkeur voor een bepaalde school en zijn bereid (hun kind) verder te (laten) reizen om hun voorkeur te realiseren. Uit dit onderzoek blijkt aan welke (combinatie van) kenmerken ouders en leerlingen behoefte hebben bij hun schoolkeuze. Dit zijn namelijk de kenmerken waarop ouders en leerlingen het minst bereid zijn concessies te doen. Vervolgens is er berekend wat een toenemend aanbod aan scholen met een verschillende mix van kenmerken voor invloed heeft op de tevredenheid van de deelnemers.

Het onderzoek richt zich naast behoeften en tevredenheid van ouders bij schoolkeuze, tevens op de vraag in hoeverre het bestaande scholenaanbod aan de behoeften van ouders voldoet. Deze laatste vraag is door de onderzoekers geoperationaliseerd door de denominatie van de feitelijk gekozen school met de andere denominaties (waaronder voor het gemak het openbaar onderwijs ook wordt gerekend) te vergelijken. Ook worden de reisafstanden naar de dichtstbijzijnde school, de huidige school en de school met de denominatie van de grootste voorkeur met elkaar vergeleken.

Om de tevredenheid met schoolkeuze te meten hebben de onderzoekers gebruik gemaakt van een vignettenstudie. Er is bewust niet gekozen voor een meer directe bevraging als «hoe tevreden bent u met uw school?». De reden hiervoor is dat het antwoord op een dergelijke vraag, door het ontbreken van een referentiekader, zich niet goed betekenisvol laat interpreteren. Zonder context kan er sprake zijn van overschatting van de eigen tevredenheid (omdat men nu eenmaal heeft gekozen voor de eigen school en dit het enige referentiekader is) of van onderschatting (omdat men een te rooskleurig beeld heeft van andere scholen).

Een voorbeeld van hoe directe bevraging tot vertekende uitkomsten kan leiden is het onderzoek van Kapteyn, Smith en Van Soest.³⁹ In dit onderzoek werden inwoners van de Verenigde Staten en van Nederland gevraagd hoe gezond ze zichzelf vinden. Amerikanen beoordeelden zichzelf gemiddeld gezonder dan Nederlanders. Uit hetzelfde onderzoek bleek dat objectieve vergelijkingen (aan de hand van de frequenties van ziekten) duidelijk maken dat Nederlanders gezonder zijn. Kennelijk is de referentie die Nederlanders hanteren bij het beantwoorden van deze vraag anders. Vergelijkbare verschillen in hoe mensen schalen gebruiken zijn ook gevonden bij het meten van geluk en persoonlijkheid. Door ouders en leerlingen scholen met verschillende kenmerken te laten rangschikken, wordt voor een betekenisvol referentiekader gezorgd. Zo kan de waardering voor een bepaald kenmerk in relatie tot andere kenmerken gemeten worden.

Vervolgens wijzen de leden van de ChristenUnie-fractie erop dat het ROA in beide rapporten op pagina 1 schrijft dat de denominaties het uitgangspunt zijn bij het stichten van een bijzondere school. Uit tabel 2.4 en het onderschrift blijkt dat in het onderzoek een tamelijk grote groep aangeeft dat er een andere visie van toepassing was dan de in het bijzonder onderwijs gedefinieerde richtingen, zoals «een nadruk op ICT, cultuur of sport, maar die meestal nog niet gezien worden als specifieke pedagogisch-didactische visies». De leden van de ChristenUnie-fractie vragen of uit deze constatering niet geconcludeerd moet worden dat het huidige scholenaanbod in de praktijk niet of nauwelijks beperkt wordt door richtingen of denominaties en dat er feitelijk al een voldoende grote diversiteit aan scholen mogelijk is zonder het nieuwe wetsvoorstel.

³⁹ Kapteyn, A., J.P. Smith, and A. van Soest (2007): *Vignettes and Self-reports of Work Disability in the US and The Netherlands*, *American Economic Review*, 97(1), 461–473.

Uit het onderzoek blijkt inderdaad dat een aanzienlijk deel van de respondenten aangeeft dat op hun school nadruk ligt op andere kenmerken dan enkel denominatie. Het feit dat zulke diversiteit bestaat, verandert niets aan het feit dat denominatie in de huidige situatie bij het stichten van een school het uitgangspunt vormt. Uit de resultaten blijkt niet of men deze andere kenmerken zoals pedagogisch-didactische visie of een nadruk op ICT bij het stichten van de school al in gedachten had, of dat deze in de loop van de tijd geëvolueerd zijn onder invloed van bijvoorbeeld de schoolleiding of een actieve groep ouders. Deze andere kenmerken hebben in ieder geval geen rol kunnen spelen bij de aanvraag tot bekostiging van de school.

Ten aanzien van de keuze voor een vignettenonderzoek stellen de leden van de ChristenUnie-fractie twee vragen. Allereerst stellen zij een vraag over de kenmerken (attributen) en bijbehorende waarden zoals die in het vignettenonderzoek zijn gebruikt.⁴⁰ In het vignettenonderzoek worden gesimuleerde random cijfers gebruikt voor diverse attributen. De leden van de ChristenUnie-fractie vragen waarom ik deze aanpak zie als een realistische simulatie van keuzemotieven, terwijl in de werkelijkheid zulke getallen minder geprononceerd aanwezig zijn of in het geheel niet geraadpleegd worden bij het kiezen van een school.

De randomisering in de onderzoeksopzet is bedoeld om ervoor te zorgen dat alle genoemde kenmerken in voldoende mate in de vignetten zijn vertegenwoordigd om tot robuuste schattingen van de voorkeuren te komen, ook kenmerken die in de daadwerkelijke populatie relatief weinig voorkomen. De lijst met kenmerken die is gebruikt in het onderzoek is mede tot stand gekomen na een consultatie van diverse partijen uit het onderwijsveld. Zodoende leidt deze onderzoekaankpak tot een realistisch beeld van behoeften van ouders en leerlingen bij schoolkeuze, los van het feitelijke aanbod.

Ten tweede constateren de leden voor voornoemde fractie op basis van de opgenomen voorbeeldvignetten uit de po- respectievelijk vo-ouders vragenlijst, dat een dergelijk vignet ervoor zorgt dat respondenten met kleine moeite de gevraagde rangschikking kunnen aangeven. Dit terwijl in de werkelijkheid dergelijke gegevens slechts fragmentarisch en minder geordend voorhanden zijn en bovendien pas raadpleegbaar nadat men bewust daarnaar op zoek gaat. De voornoemde leden vragen hoe betrouwbaar ik de vertaling van deze modelsituatie naar de werkelijkheid inschat, aangezien in werkelijkheid ouders en leerlingen vaak kiezen na een daadwerkelijk bezoek aan de diverse scholen in de omgeving.

De vignetten geven inderdaad afwegingen in gestileerde vorm weer, maar dit wordt doorgaans als een voordeel beschouwd wanneer het om het schatten van feitelijke voorkeuren gaat, omdat de schattingen niet worden belemmerd door de beschikbaarheid van (informatie over) mogelijkheden in de omgeving. Het is denkbaar dat in de praktijk keuzes wel door zulke belemmeringen worden ingeperkt, maar dit is geen reden om een meting van voorkeuren te beperken tot de huidige set mogelijkheden.

In het wetsvoorstel MRvNS zullen initiatiefnemers een ex ante kwaliteits-toets en een belangstellingsmeting moeten kunnen overleggen bij de aanvraag voor bekostiging. De verwachting is dan ook, dat het wetsvoorstel MRvNS bijdraagt aan transparantie over – en beschikbaarheid van – informatie over scholen en initiatiefnemers.

⁴⁰ Tabel 2.1 in beide rapporten

Vervolgens stellen de leden van eerder genoemde fractie dat bij het kiezen van een basisschool de invloed van leerlingen heel anders is dan bij het kiezen van een middelbare school. De leden krijgen de indruk dat leerlingen in beide onderzoeken op dezelfde wijze worden behandeld en vragen zich af, of het leeftijdsverschil tussen leerlingen van de basisschool en de middelbare school niet tot een meer gedifferentieerde aanpak zou hebben moeten leiden binnen het onderzoek.

De kenmerken die in beide onderzoeken aan de leerlingen werden voorgelegd overlappen inderdaad in sterke mate, hoewel ze niet identiek zijn. In beide gevallen is de keuze van kenmerken gebaseerd op enerzijds de voorstellen van de bij de onderzoeksopzet betrokken stakeholders (zoals de profielorganisaties) en anderzijds praktische overwegingen, zoals het overzichtelijk houden van de vignetten en de helderheid van de keuzemogelijkheden.

Het is denkbaar dat een andere keuze van kenmerken en waarden tot een iets ander beeld zou leiden. Uit het feit dat voor zowel het basisonderwijs als het voortgezet onderwijs op alle kenmerken duidelijke voorkeuren naar voren kwamen, met een herkenbare spreiding over deelpopulaties, kan echter opgemaakt worden dat de gekozen kenmerken voor beide deelgroepen relevant waren. Daarbij lag bij beide studies de nadruk op de antwoorden van de ouders. De onderzoeken onder leerlingen zijn meegenomen om te toetsen of er sprake was van andere voorkeuren bij leerlingen dan bij ouders. Op een paar accentverschillen na bleek dit niet het geval te zijn.

Op pagina 10 en pagina 8 concluderen de onderzoekers dat allochtonen ondervertegenwoordigd zijn in de data.^{41, 42} De leden van de ChristenUnie-fractie stellen dat de onderzoekers in de daaropvolgende zin speculeren dat dat tot een vertekening zou kunnen leiden in de waardering voor scholendenominaties die op een niet-christelijke levensbeschouwing zijn gebaseerd. De leden vragen mij hoe de onderzoekers komen tot deze speculatie, aangezien op christelijke scholen getalsmatig relatief net zoveel allochtone leerlingen zitten als op openbare scholen.

De opmerking van de onderzoekers ten aanzien van de mogelijke vertekening, had betrekking op de geschatte voorkeuren voor kleine denominaties die op een niet-christelijke levensbeschouwing zijn gebaseerd, zoals «islamitisch» en «hindoeïstisch». Op zulke scholen zitten meer allochtonen dan op scholen van andere denominaties. Dit zou kunnen leiden tot een onderschatting van de waardering van deze denominaties. De onderzoekers hebben dus nergens, zoals de leden van de ChristenUnie-fractie stellen, de aanname gedaan dat er op christelijke scholen relatief weinig allochtone leerlingen zitten.

De vornoemde leden leiden vervolgens uit de tabel op pagina 10 af dat de denominatie «overig bijzonder» sterk ondervertegenwoordigd is in het onderzoek en vragen wat dit voor invloed heeft op het onderzoek, op welke wijze deze ondervertegenwoordiging is verdisconteerd in de resultaten en op welke aannames zijn de eventuele getalsmatige correcties voorts gebaseerd.⁴³

⁴¹ ROA, *Schoolkeuzemotieven van ouders en leerlingen in het primair onderwijs*. Bijlage bij Kamerstukken 31 293 en 31 289, nr. 337.

⁴² ROA, *Schoolkeuzemotieven van ouders en leerlingen in het voortgezet onderwijs*. Bijlage bij Kamerstukken 31 293 en 31 289, nr. 337.

⁴³ ROA, *Schoolkeuzemotieven van ouders en leerlingen in het voortgezet onderwijs*. Bijlage bij Kamerstukken 31 293 en 31 289, nr. 337.

Het doel van het onderzoek was om te bepalen hoeveel belang men in het algemeen hecht aan kenmerken als denominatie, aanpak en bijzonder kenmerk. De genoemde ondervertegenwoordiging had problematisch kunnen zijn wanneer er een sterk verschil zou zijn geweest tussen de voorkeuren voor de overige bijzondere scholen versus openbare, protestants-christelijke en rooms-katholieke scholen. Uit tabel 4.1 en figuur 4.1 blijkt echter dat dit niet het geval is. Alle denominaties worden door hun eigen achterban ongeveer even sterk gewaardeerd. Hieruit kan worden geconcludeerd dat de algemene waardering voor denominatie over alle respondenten samen (zoals in figuur 4.2 is weergegeven) er niet substantieel anders uit had gezien wanneer er meer ouders met kinderen op een overig bijzondere school aan het onderzoek hadden meegedaan.

Op pagina 19 en 20 lezen de leden dat een substantieel deel van de ouders nog altijd een welbewuste keuze maakt voor een bepaalde denominatie.⁴⁴ Zij vragen hoe ik deze constatering waardeer in het licht van het voorwoord van het rapport waar staat dat «Dit systeem dateert uit de tijd van de verzuiling en strookt tegenwoordig wellicht niet meer met de belangstelling van ouders en leerlingen en met dezelfde aanname waarop het ontstaan van het onderhavige wetsvoorstel is gebaseerd.

Op pagina's 19 en 20 van het voornoemde ROA-rapport over het primair onderwijs geven de onderzoekers aan wat de voorkeuren van ouders zijn wanneer ze een keuze moeten maken tussen verschillende denominaties (waaronder de eigen denominatie en hun voorkeursdenominatie). Indien de afstand die een ouder bereid is te reizen voor een school van een bepaalde denominatie groot is, is het aannemelijk dat deze ouder – ook wanneer andere mogelijke schoolkeuzemotieven worden toegevoegd – bewust zal kiezen voor de voorkeursdenominatie. Maar aangezien alle andere mogelijke schoolkeuzemotieven buiten beschouwing gelaten worden, kan uit de vergelijking op pagina's 19 en 20 niet worden geconstateerd dat een substantieel deel van de ouders nog altijd een welbewuste schoolkeuze maakt voor een school van een bepaalde denominatie.

Het onderzoek van het ROA laat zien dat tegenwoordig een veelheid aan motieven een rol speelt bij de schoolkeuze van leerlingen en ouders. Het onderzoek sterkt mij dan ook in de observatie dat de huidige, op denominatie gebaseerde, stichtingsprocedure geen recht doet aan het brede palet van wensen, behoeften en schoolkeuzemotieven in de hedendaagse samenleving. Met het wetsvoorstel MRvNS wil ik de stichtingsprocedure zo wijzigen dat deze hier wel recht aan doet.

De leden van de ChristenUnie-fractie vragen waarom de onderzoekers en ik ervoor hebben geopteerd pedagogisch-didactische visie en andere kenmerken samen te bundelen in de conclusies. Ze vragen of het op basis van de resultaten van het onderzoek niet veel zuiverder is om te concluderen dat ouders de denominatie en pedagogisch-didactische visie duidelijk belangrijker achten dan de andere kenmerken waarop een school zich profileert en dat de richtingen in het onderwijs nog altijd een relevante en actuele betekenis hebben.

Zoals in het onderzoek is aangegeven, vormen de in de vignetten opgenomen «bijzondere kenmerken» (kenmerken waarop scholen zich zouden kunnen profileren, anders dan de denominatie en pedagogisch-didactische visie) geen uitputtende lijst. De opgenomen «bijzondere kenmerken» die zijn opgenomen, zijn slechts een deelverzameling van de

⁴⁴ ROA, *Schoolkeuzemotieven van ouders en leerlingen in het primair onderwijs*. Bijlage bij Kamerstukken 31 293 en 31 289, nr. 337.

type kenmerken waarop scholen zich zouden kunnen profileren. Het is mogelijk dat een deel van de respondenten het kenmerk waar zij het meeste waarde aan hecht niet in de lijst terugvindt. Voor deze respondenten wordt het belang dat de respondent hecht aan «bijzonder kenmerken» dus onderschat. Omdat de lijsten bij «denominatie» en «pedagogische-didactische aanpak» wel uitputtend zijn, worden de waarden van deze kenmerken wel goed geschat.

Het is niet mogelijk om de omvang van de onderschatting op de waarde die gehecht wordt aan «bijzonder kenmerk» te berekenen. Maar omdat de verschillen in waarden ten opzichte van «denominatie» en «pedagogische-didactische aanpak» niet zo groot zijn, achten de onderzoekers het gerechtvaardigd om te concluderen dat alle drie de kenmerken in vergelijkbare mate worden gewaardeerd.

Vervolgens vragen de leden van de ChristenUnie-fractie zich af, waarom de onderzoekers in hun toelichting op tabel 4.1 concluderen dat «voor ongeveer de helft van de denominaties» geldt dat zij bereid zijn hun kind verder te laten reizen om een school van een bepaalde denominatie te kunnen kiezen, zonder rekening te houden met de omvang van de verschillende groepen in de samenleving.

Om de betreffende zin in perspectief te plaatsen, hebben de onderzoekers in de laatste regel van de alinea (onder de betreffende tabel) de zin opgenomen: «Hierbij moet wel als relativerende opmerking worden geplaatst dat de vertegenwoordiging van deze denominaties in de data vrij gering is.»

De vijf daaropvolgende vragen van de leden van de ChristenUnie-fractie focussen op de vraag of een wetsaanpassing wel echt nodig is. Zo wordt door de onderzoekers geconcludeerd uit de figuur op pagina 26 dat voor vrijwel iedereen geldt dat er een school is die aantrekkelijker is dan de school van de gemiddelde voorkeur en dat de meeste ouders hun kind minstens enkele kilometers hiervoor zouden willen laten reizen.⁴⁵ De voornoemde leden vragen of deze conclusie niet juist aantoont dat het huidige systeem goed werkt en dat er in de praktijk geen reden is voor aanpassing van de wet.

Deze conclusie toont niet aan dat het huidige systeem goed werkt en dat er geen reden is voor aanpassing van de wet. De figuur onderschrijft dat ouders variëren in hun voorkeuren en hier ook waarde aan hechten. Het is daarom van belang dat we een onderwijsaanbod faciliteren dat aansluit bij de diverse behoeftes en wensen van ouders en leerlingen. De huidige systematiek biedt hiertoe mogelijkheden, maar is met zijn focus op denominatie te eenzijdig. Daarom ben ik voornemens deze systematiek aan te passen.

Uit de figuren 4.2 op pagina 32 en pagina 25 blijkt dat ouders vaker bereid zijn offers te willen brengen voor hun meest geprefereerde denominatie dan voor bijzondere kenmerken zoals kwaliteit, sfeer, individuele aandacht, betrokkenheid ouders, klassengrootte en studie en beroepsvoorlichting.^{46, 47} De leden vragen hiertoe of deze conclusie niet juist

⁴⁵ ROA, *Schoolkeuzemotieven van ouders en leerlingen in het voortgezet onderwijs*. Bijlage bij Kamerstukken 31 293 en 31 289, nr. 337.

⁴⁶ ROA, *Schoolkeuzemotieven van ouders en leerlingen in het primair onderwijs*. Bijlage bij Kamerstukken 31 293 en 31 289, nr. 337.

⁴⁷ ROA, *Schoolkeuzemotieven van ouders en leerlingen in het voortgezet onderwijs*. Bijlage bij Kamerstukken 31 293 en 31 289, nr. 337.

aantoont dat het huidige systeem nog steeds actueel en relevant is en dat er in de praktijk geen reden is voor aanpassing van de wet.

Deze conclusie toont niet aan dat het huidige systeem nog steeds actueel en relevant is en dat er geen reden is voor aanpassing van de wet. Uit de figuren blijkt dat vrijwel alle ouders bereid zijn (hun kind) verder te (laten) reizen voor een school met hun meest geprefereerde uitkomst voor de kenmerken denominatie, pedagogisch-didactische visie én bijzonder kenmerk. Onder de huidige systematiek is denominatie het enige doorslaggevende kenmerk bij een bekostigingsaanvraag. Deze systematiek sluit dus niet aan op, en biedt geen ruimte voor, de diverse behoeften van leerlingen en ouders. Daarom acht ik aanpassing van de wet wenselijk.

Vervolgens concluderen de leden dat uit vergelijking van de figuren 4.3 van beide rapporten de conclusie gerechtvaardigd is dat denominatie in het voortgezet onderwijs voor ouders een minder belangrijke rol speelt dan in het basisonderwijs. Vrijwel iedereen is bereid om zijn kind verder te laten reizen voor de meest geprefereerde school. De leden vragen daarom of deze conclusie niet juist aantoont dat het huidige systeem nog steeds actueel en relevant is en dat er in de praktijk geen reden is voor aanpassing van de wet.

Wanneer de figuren 4.3 van beide rapporten worden vergeleken, blijkt enkel dat ouders hun kinderen in het voortgezet onderwijs verder laten reizen voor de meest geprefereerde school dan in het basisonderwijs. Er zijn talloze factoren die dit verschil kunnen verklaren. Zo ligt het voor de hand dat dit effect deels wordt veroorzaakt door het feit dat kinderen in het voortgezet onderwijs ouder zijn en daarmee makkelijker verder kunnen reizen naar school.

Uit de vergelijking van de figuren 4.3 kan echter niet worden afgeleid dat denominatie in het voortgezet onderwijs voor ouders een minder belangrijke rol speelt dan in het basisonderwijs. Uit het onderzoek blijkt immers dat de denominatie van een school niet meer de enige reden voor ouders is om voor een bepaalde school te kiezen. Wat de meest geprefereerde school is van een ouder of leerling, hangt dus af van (een combinatie van) verschillende factoren. Het is daarom van belang om variatie in het scholenaanbod toe te laten. Zoals ik hierboven al stelde, ligt de allesbepalende rol van denominatie hiermee niet voor de hand en is een aanpassing van de wet op zijn plaats.

De onderzoekers concluderen uit de tekst en de figuur op pagina 27 dat het marginaal effect van het toevoegen van extra scholen vrij gering is en dat de tevredenheid met het aanbod niet veel te verbeteren zal zijn door het verder uitbreiden van het aanbod.⁴⁸ De leden van de ChristenUnie-fractie vragen of deze conclusie niet juist aantoont dat het huidige systeem goed werkt en dat er in de praktijk geen reden is voor aanpassing van de wet.

Anders dan de leden stellen, blijkt uit de tekst en de figuur slechts dat de bereidheid om te reizen naar de meest geprefereerde school vrij snel afneemt naarmate er meer scholen in de directe omgeving aanwezig zijn. Wat hieruit geconcludeerd kan worden, is dat ouders eerder tevreden zullen zijn met het scholenaanbod naarmate het aanbod – en dus de diversiteit – in de omgeving toeneemt.

⁴⁸ ROA, *Schoolkeuzemotieven van ouders en leerlingen in het voortgezet onderwijs*. Bijlage bij Kamerstukken 31 293 en 31 289, nr. 337.

De enige diversiteit die de huidige systematiek faciliteert is die in denominatie, doordat denominatie het enige doorslaggevende kenmerk is bij een bekostigingsaanvraag. Uit het onderzoek blijkt echter dat ouders pedagogisch-didactische visie en bijzonder kenmerken ook van belang vinden bij schoolkeuze. Deze huidige systematiek sluit dus niet aan op, en biedt bij schoolstichting geen ruimte voor, de diverse behoeften van leerlingen en ouders. Daarom acht ik aanpassing van de wet wenselijk.

Op pagina 45 en pagina 37 wordt geconcludeerd «dat door het grote aanbod er vrijwel altijd een school in de buurt is die qua profiel zeer goed aan de wensen en de voorkeuren van de ouders en kinderen voldoet, hetzij niet altijd pal naast de deur».^{49, 50} De voornoemde leden vragen daarom, nogmaals, of deze conclusie niet juist aantoont dat het huidige systeem goed werkt en dat er in de praktijk geen reden is voor aanpassing van de wet.

Met de genoemde zin proberen de onderzoekers de in het onderzoek geobserveerde regionale verdeling in gemiddelde extra reistafstand te verklaren. Deze zin is dus geen conclusie.

Op pagina 54 en pagina 46 wordt geconcludeerd dat door het aanbod uit te breiden met scholen met een gevarieerde mix van attributen, de tevredenheid over het aanbod snel kan worden verhoogd.^{51, 52} De leden van de ChristenUnie-fractie vragen waar in het onderzoeksrapport deze conclusie wordt ondersteund en waarom deze conclusie wordt getrokken.

Deze conclusie heeft betrekking op de figuren 4.3 en 4.4 in beide rapporten. Deze tekst vormt één geheel met de alinea daarboven (beginnend met «Uit de vignettenanalyse kon worden berekend in hoeverre met een toenemend aanbod aan scholen ...»). Het gaat om een analyse van de relatie tussen aanbod en tevredenheid, waarbij het verschil in gemiddelde tevredenheid bij een aanbod van een en twee scholen in de buurt groot is, het verschil tussen twee en drie iets kleiner, en zo voorts. Op een gegeven moment voegt een extra school met een andere mix van kenmerken in de buurt weinig meer toe aan de gemiddelde tevredenheid, al zou ook dan van een klein deel van de gezinnen de tevredenheid nog sterk verhoogd kunnen worden door de toevoeging van een school met een specifieke mix van kenmerken.

Vervolgens wordt op pagina 54 en pagina 46 geconcludeerd dat een deel van de populatie ontevreden is en zal blijven over het aanbod.^{53, 54} De leden van eerder genoemde fractie zijn van mening dat deze conclusie niet volgt uit de gegevens van het onderzoek, aangezien (on)tevredenheid niet onderwerp van onderzoek is geweest. De leden vragen derhalve waar in het onderzoeksrapport deze conclusie wordt ondersteund en waarom deze conclusie wordt getrokken.

⁴⁹ ROA, *Schoolkeuzemotieven van ouders en leerlingen in het primair onderwijs*. Bijlage bij Kamerstukken 31 293 en 31 289, nr. 337.

⁵⁰ ROA, *Schoolkeuzemotieven van ouders en leerlingen in het voortgezet onderwijs*. Bijlage bij Kamerstukken 31 293 en 31 289, nr. 337.

⁵¹ ROA, *Schoolkeuzemotieven van ouders en leerlingen in het primair onderwijs*. Bijlage bij Kamerstukken 31 293 en 31 289, nr. 337.

⁵² ROA, *Schoolkeuzemotieven van ouders en leerlingen in het voortgezet onderwijs*. Bijlage bij Kamerstukken 31 293 en 31 289, nr. 337.

⁵³ ROA, *Schoolkeuzemotieven van ouders en leerlingen in het primair onderwijs*. Bijlage bij Kamerstukken 31 293 en 31 289, nr. 337.

⁵⁴ ROA, *Schoolkeuzemotieven van ouders en leerlingen in het voortgezet onderwijs*. Bijlage bij Kamerstukken 31 293 en 31 289, nr. 337.

Zoals ik op een eerdere vraag van de leden van de ChristenUnie-fractie antwoordde, is in dit onderzoek ook de tevredenheid bij schoolkeuze onderzocht. Omdat de voorkeuren in de populatie heel divers zijn, is het nagenoeg onmogelijk om letterlijk iedereen tevreden te stellen. Met een bepaald scholenaanbod zullen mensen met «doorsnee» voorkeuren over het algemeen meer tevreden zijn dan mensen met voorkeuren die specifiek zijn, en meer afwijken van die van de populatie als geheel. Zoals in de onderzoeksrapporten op pagina 34 (primair onderwijs) en pagina 27 (voortgezet onderwijs) wordt staat, wordt dit effect enigszins verzacht door het feit dat de meeste mensen geneigd zijn om in een buurt te wonen waar de voorkeuren van andere buurtbewoners sterker op hun eigen voorkeuren lijken dan in de Nederlandse populatie als geheel.^{55, 56} Bijvoorbeeld, mensen die Daltononderwijs zeer belangrijk vinden zullen meer geneigd zijn om te gaan wonen in een wijk met een Daltonschool.

In mijn brief staat dat gezien de resultaten van het onderzoek een doorslaggevende rol voor slechts één kenmerk (denominatie) niet voor de hand ligt.⁵⁷ Uit het onderzoek concluderen de leden van de ChristenUnie-fractie juist dat denominatie nog altijd een belangrijk kenmerk is en dat vrijwel alle ouders bereid zijn hun kind hiervoor verder te laten reizen. De leden vragen derhalve waar in het onderzoeksrapport deze conclusie wordt ondersteund en waarom ik deze conclusie trek.

Het onderzoek bevestigt dat godsdienst en levensbeschouwing, ook na het wegvallen van de zuilen, relevante factoren zijn gebleven bij het kiezen van een school. Het laat echter ook zien dat de belangstelling van ouders en leerlingen op een veel breder en diverser palet is gebaseerd dan voorheen. Dit blijkt onder meer uit de resultaten in paragraaf 4 van beide rapporten.^{58, 59} Dit sterkt mij in mijn conclusie dat het niet van deze tijd is een systeem te handhaven waarbij een doorslaggevende rol wordt toegekend aan slechts één kenmerk (denominatie).

In de toelichting op het wetsvoorstel MRvNS staat dat vanwege de vergevorderde secularisering het huidige scholenbestand de maatschappelijke voorkeuren niet meer voldoende reflecteert. De leden van eerder genoemde fractie vragen, hoe ik dit in het licht van het onderzoek zie, waaruit blijkt dat denominatie (nog steeds) een belangrijk schoolkeuzemotief is voor ouders.

De kern van deze en voorgaande vragen is of het relatieve belang van denominatie laat zien dat het wetsvoorstel MRvNS niet nodig is. Uit mijn antwoorden kunt u opmaken dat ik het niet met deze stelling eens ben. Andere motieven zijn namelijk evenzeer van belang bij schoolkeuze. Uit het onderzoek van TNS NIPO in opdracht van Verus en VGS blijkt zelfs dat van de in het onderzoek meegenomen aspecten, ouders het minst belang hechten aan of er veel aandacht uitgaat naar geloof of levensbeschouwing. Hieruit concludeer ik dat het niet gerechtvaardigd is dat bij het starten van een nieuwe school de veronderstelde belangstelling voor de denominatie van de school het enige criterium is voor het besluit om de school te bekostigen.

⁵⁵ ROA, *Schoolkeuzemotieven van ouders en leerlingen in het primair onderwijs*. Bijlage bij Kamerstukken 31 293 en 31 289, nr. 337.

⁵⁶ ROA, *Schoolkeuzemotieven van ouders en leerlingen in het voortgezet onderwijs*. Bijlage bij Kamerstukken 31 293 en 31 289, nr. 337.

⁵⁷ Kamerstukken 31 293 en 31 289, nr. 337.

⁵⁸ ROA, *Schoolkeuzemotieven van ouders en leerlingen in het primair onderwijs*. Bijlage bij Kamerstukken 31 293 en 31 289, nr. 337.

⁵⁹ ROA, *Schoolkeuzemotieven van ouders en leerlingen in het voortgezet onderwijs*. Bijlage bij Kamerstukken 31 293 en 31 289, nr. 337.

In mijn brief staat dat tevredenheid van ouders met het feitelijke scholenaanbod groter is naarmate het scholenaanbod bestaat uit scholen met een gevarieerde mix van kenmerken.⁶⁰ De leden van de ChristenUnie-fractie vragen waar in het onderzoeksrapport deze conclusie wordt ondersteund en waarom dit wordt geconcludeerd.

In de onderzoeksrapporten staat op respectievelijk pagina's 33–34 (primair onderwijs) en pagina 27 (voortgezet onderwijs) dat tevredenheid van ouders met het scholenaanbod toeneemt naarmate het aanbod van scholen met een gevarieerde mix van kenmerken toeneemt.^{61, 62} Mijns inziens is er geen reden waarom deze onderzoeksopzet niet te vertalen zou zijn naar de werkelijkheid. Sterker, ik zie het als mijn plicht om dit te vertalen naar de werkelijkheid, ten behoeve van toekomstbestendig, kwalitatief goed en gevarieerd onderwijsaanbod in de regio, dat aansluit bij de wensen van leerlingen en ouders.

Eerder schreef ik uw Kamer, dat het wetsvoorstel MRvNS ruimte gaat creëren voor scholen waar belangstelling voor is. De leden van de ChristenUnie-fractie vragen ten slotte waar in het onderzoeksrapport deze conclusie wordt ondersteund.

Het volgt niet uit het onderzoeksrapport voor wat voor scholen er specifiek meer ruimte nodig is en dat is ook niet nodig. Het wetsvoorstel MRvNS introduceert een startprocedure waarbij initiatiefnemers van nieuwe scholen moeten aantonen dat hun initiatief kan rekenen op daadwerkelijke en duurzame belangstelling van ouders en leerlingen. Kan de initiatiefnemer dit niet aantonen – bijvoorbeeld omdat het bestaande onderwijsaanbod al tegemoetkomt aan de wensen van ouders en leerlingen – dan zal het voor een initiatiefnemer niet mogelijk zijn om voor bekostiging in aanmerking te komen. Het wetsvoorstel is dus zo ingericht, dat het voorziet in het creëren van juist die ruimte waar belangstelling voor is.

De leden van de SGP-fractie constateren dat tot nog toe uit alle onderzoeken blijkt dat het criterium denominatie een zeer wezenlijk onderdeel vormt bij de schoolkeuze van ouders. Deze leden vragen hoe deze constatering zich verhoudt tot mijn stelling dat het scholenbestand de maatschappelijke behoefte onvoldoende weerspiegelt. Doet deze stelling voldoende recht aan het genuanceerde beeld dat uit de onderzoeken volgt, zo vragen de leden.

Hoewel denominatie voor veel ouders nog steeds een belangrijk criterium is, is het niet het enige criterium waar ouders hun schoolkeuze op baseren. Ook de Onderwijsraad is de mening toegedaan dat de systematiek voor het starten van nieuwe scholen meer dan nu recht zou moeten doen aan de verscheidenheid aan opvattingen van ouders en de pluriformiteit van ideeën over opvoeding en onderwijs in de Nederlandse samenleving. De Raad geeft in zijn advies op het conceptwetsvoorstel MRvNS aan te steunen dat het bekostigingsbesluit onder MRvNS gebaseerd wordt op de criteria voldoende belangstelling en kwalitatief goed onderwijs, in plaats van het huidige criterium denominatie (godsdienst of levensovertuiging) van de school. De vrijheid van stichting wordt er groter en meer realistisch door.

⁶⁰ Kamerstukken 31 293 en 31 289, nr. 337.

⁶¹ ROA, *Schoolkeuzemotieven van ouders en leerlingen in het primair onderwijs*. Bijlage bij Kamerstukken 31 293 en 31 289, nr. 337.

⁶² ROA, *Schoolkeuzemotieven van ouders en leerlingen in het voortgezet onderwijs*. Bijlage bij Kamerstukken 31 293 en 31 289, nr. 337.

Net als de leden van de ChristenUnie-fractie vragen de leden van de SGP-fractie waarom de motie waaruit dit onderzoek voortkomt gedeeltelijk niet is uitgevoerd. Daarnaast vragen ze hoe ik denk dat wordt voorzien in de daardoor nog steeds bestaande behoefte om een actueel beeld te hebben van de feitelijke tevredenheid van ouders.

Zoals eerder aangegeven in de beantwoording van de vragen van de leden van de ChristenUnie-fractie, is de lijn van de motie gevolgd bij het formuleren van de onderzoeksoopdracht. Zoals in de motie wordt verzocht, is daarbij gekeken naar behoeften en tevredenheid van ouders bij schoolkeuze en zijn de behoeften van ouders en leerlingen gerelateerd aan het bestaande scholenaanbod. De onderzoekers hebben ervoor gekozen tevredenheid bij schoolkeuze niet direct te bevragen.

In de motie wordt niet verzocht een beeld te schetsen van de feitelijke tevredenheid van ouders met schoolkeuze. Wel is in augustus 2016 een onderzoek in opdracht van Verus en VGS uitgevoerd door TNS NIPO over de tevredenheid met het scholenaanbod en de uiteindelijke schoolkeuze. Dit onderzoek vormt een aanvulling op het huidige onderzoek naar schoolkeuzemotieven en komt wellicht tegemoet aan de wens van de leden van de SGP-fractie om een actueel beeld van de feitelijke tevredenheid van ouders te hebben.

De leden van de SGP-fractie constateren dat in elk model van scholenplanning mogelijkheden en behoeften tot verbetering zullen bestaan. Zij vragen waarom die mogelijkheid als onderbouwing van het wetsvoorstel wordt aangevoerd, nu uit verschillende onderzoeken blijkt dat de behoefte aan verbetering slechts beperkt aanwezig is. Specifiek vragen zij, waarom de risico's van een stelselherziening niet opwegen tegen de gehoopte voordelen.

Ik ben van mening dat de grondwettelijke vrijheid van stichting door de huidige systematiek te veel wordt beperkt. Een herziening van de systematiek voor het starten van nieuwe scholen zie ik daarom als noodzakelijk onderhoud aan artikel 23, om de waarde van dat artikel ook in de toekomst te behouden.

Daarbij ben ik mij bewust dat een stelselherziening mogelijke risico's met zich meebrengt, deze worden – waar mogelijk – al bij voorbaat onderhouden. De ex ante kwaliteitstoets door de inspectie gecombineerd met de kwaliteitseisen die zijn opgenomen in het startformulier beperken de kwaliteitsrisico's. Daarbij worden, om de nieuwe startprocedure op een verantwoordelijke manier in te voeren, de stichtingsnormen op het moment niet gewijzigd. Dit is ook in lijn met het advies van de Onderwijsraad, waarin staat dat het niet wijzigen van de stichtingsnormen in dit stadium het mogelijk maakt om ervaring met de nieuwe procedure op te doen, zonder dat weinig kansrijke initiatieven het evenwicht in het lokale onderwijsaanbod kunnen verstoren.⁶³ Daarnaast is er een permanente overgangsregeling voor de bekostiging van de laatste school van een richting opgenomen in het wetsvoorstel. Deze overgangsregeling geldt voor bijzondere scholen en nevenvestigingen in het basisonderwijs die bij inwerkingtreding van het wetsvoorstel onder de uitzonderingsbepalingen van de huidige wetgeving in stand worden gehouden. De uitwerking van de overgangsbepaling staat in het wetsvoorstel dat nu bij de Raad van State ligt. Zodra het nader rapport af is, wordt dit aan uw Kamer verzonden. Verder worden de invoering en implementatie van het wetsvoorstel wetenschappelijk gevolgd en na vijf jaar geëvalueerd. Op die

⁶³ Onderwijsraad, *Advies Conceptwetsvoorstel meer ruimte voor nieuwe scholen* (Den Haag 2016) p. 21 en 22.

manier wordt in kaart gebracht wat de gevolgen zijn van de gewijzigde startprocedure. Zo wordt gekeken naar de consequenties voor bestaande scholen en de doelmatigheid en de continuïteit van het onderwijsaanbod.

Ten slotte, vragen de leden van de SGP-fractie of ik onderken dat de behoefte aan innovatie ook grotendeels binnen het bestaande systeem kan worden geaccommodeerd, zoals in het verleden herhaaldelijk is gebleken.

De Grondwet garandeert niet alleen de vrijheid van denominatie en stichting, maar ook de vrijheid van inrichting. Deze vrijheid van inrichting maakt het scholen mogelijk om keuzes te maken voor de pedagogische inrichting van hun onderwijs. Dit is een van de verworvenheden van het Nederlandse onderwijs. Ook in internationaal perspectief wordt dit als een sterk punt gezien van het Nederlandse stelsel. Het stelsel biedt scholen dus de mogelijkheid om hun onderwijs aan te passen aan veranderende behoeftes. Deze mogelijkheid is op dit moment echter voorbehouden aan scholen die al onderdeel zijn van het systeem. Er zijn echter ook ideeën over onderwijs die bestaande scholen niet of onvoldoende mee kunnen of willen nemen. De Amsterdamse scholenwedstrijd «Onze Nieuwe School» laat zien dat er ook in een stad als Amsterdam nog veel ideeën zijn die geen ruimte krijgen binnen het bestaande systeem. Aangezien de Grondwet ook de vrijheid van stichting garandeert, is het daarom terecht dat er ook voor deze ideeën ruimte wordt geboden.